

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U000388

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 15-01-2024

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Дячук Віра Романівна

2. Vira Diachuk

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3982-335X

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 035

Назва наукової спеціальності: Філологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Українська мова

Дата захисту:

Спеціальність за освітою: Українська мова

Місце роботи здобувача: Інститут української мови Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 21569266

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ID 4537

Повне найменування юридичної особи: Інститут української мови Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 21569266

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Інститут української мови Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 21569266

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 16, 16.21.63

Тема дисертації:

1. Моделювання й типологія мовної картини світу носіїв сучасних українських діалектів
2. Modeling and typology of the speakers' linguistic world-image of modern Ukrainian dialects

Реферат:

1. Дисертація присвячена дослідженню регіональних моделей світобачення носіїв діалектів. Актуальність роботи зумовлена необхідністю пізнання мовної картини світу, виявлення вербальних засобів, що зберігають колективний культурний код - релігійний, міфологічний та фольклорний. Діалектна картина світу - один із різновидів вербальної картини світу, який, відображаючи особливості локального світобачення, репрезентує закарбовані в мові особливості сприйняття духовного та матеріального світів говірконосями. Мета праці - створення моделей діалектних картин світу в середньонаддніпрянському та гуцульському ареалах задля вивчення їх як окремих об'єктів та з'ясування їхніх спільних і відмінних рис. Предмет дослідження - когнітивні одиниці, об'єднані навколо базових понять мати, батько, батьки, Мати Божа, вербальна реалізація концептуальних характеристик названих когнітивних одиниць у середньонаддніпрянських та гуцульських говірках. Зосередження уваги на універсальних концептах мати, батько, батьки мотивоване

системоутворювальною функцією, яку виконують денотати вказаних ментальних одиниць в організації ментального простору соціуму: безвідносно до регіону, родина є ключовим соціальним інститутом, а присутність матері та батька як визначальних членів родини є універсальною для різних культур. Вибір діалектних систем середньонаддніпрянського й гуцульського мовнокультурних ареалів як об'єкта спостереження вмотивований їхньою територіальною віддаленістю між собою, належністю до різних локальних типів культури з різним ступенем її збереження / редукції, що може оприявнити відмінності в реалізації локальних моделей. Дослідження об'єднує три етапи: аналіз мотивації ключових слів концептів; моделювання польової структури концептів; виявлення концептуального потенціалу ключових слів когнітивних одиниць. Зібраний у діалектах матеріал проаналізовано й представлено в послідовності: аналіз концепту мати, підконцепту Мати Божа й дериватів із коренями -мат-, мам-, -нен-; опис концепту батько й вторинних лексичних одиниць із коренями -бат-, -тат-, -пап-, -от- (-нен'-, -д'ед'-); визначення когнітивних ознак концепту батьки й способів їхньої мовної експлікації в картині світу носіїв середньонаддніпрянських та гуцульських говірок. Обраний алгоритм дослідження уможливив повну репрезентацію фрагментів говіркової картини світу, виявлення спільних та відмінних рис діалектних картин світу у віддалених між собою мовнокультурних обширах. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше проаналізовано концепти мати, батько, батьки як фрагменти мовної картини світу носіїв середньонаддніпрянських та гуцульських діалектів; проаналізовано вербальні засоби реалізації картини світу в територіально віддалених діалектних субконтинуумах; виявлено спільне й відмінне в цих діалектних просторах. Емпірична база дослідження - діалектні матеріали, що репрезентують середньонаддніпрянські та гуцульські говірки, зокрема: тексти, записані авторкою впродовж 2020-2023 рр. за спеціально укладеним програмою-питальником; опубліковані діалектні тексти та словники, лінгвістичні атласи інших авторів, укладені в XX - першій чверті XXI ст., фольклорні та етнографічні джерела, упорядковані в XIX-XXI ст. Для розв'язання поставлених завдань використано такі методи: загальнонаукові (аналізу та синтезу, описовий метод, порівняння, елементи кількісного аналізу, моделювання) та власне лінгвістичні методи (метод концептуального аналізу, що передбачає моделювання й опис концептів; текстологічний (контекстуальний аналіз), що дозволив з'ясувати семантику аналізованих лексичних одиниць; метод компонентного аналізу для виявлення складників семантичної структури слів). У дослідженні представлено основні аспекти вивчення мовної, зокрема діалектної картини світу, концепту як її складника, репрезентовано модель аналізу, охарактеризовано важливість застосування методу моделювання під час дослідження об'єктів мікро- та макрорівнів (діалектної картини світу та концептів).

2. The dissertation is dedicated to the investigation of regional worldview models of dialect speakers. The relevance of the work is conditioned by the need to learn the linguistic world-image, identification of verbal means that preserve the collective cultural code - religious, mythological and folklore. Dialectal worldview - is one of the varieties of verbal worldview, which reflecting the peculiarities of the local worldview, represents the features of the speakers' spiritual and material worlds perception, imprinted in the language. The objectives of the research are to create models of dialectal worldviews in the Middle-upperDnieper and Hutsul areas for studying them as distinct objects and identifying their common and distinctive features. The specific topic is cognitive units united around the basic concepts such as mother, father, parents, Mother of God, verbal realization of their conceptual characteristics in the Middle-upper-Dnieper and Hutsul dialects. Focusing on the universal concepts mother, father, parents is motivated by these units system-forming function in organization of society mental space: regardless of the region, the family is a key social institution, and the presence of a mother and father as the defining members of the family is universal across different cultures. The choice of the Middle-upper-Dnieper and Hutsul linguistic continua as the subject area is motivated by territorial incompatibility, different degrees of traditional culture preservation and reduction, which can reveal differences in the implementation of local models. The research includes three stages: analysis of keywords motivation; modeling the field structure of concepts; identification of the conceptual potential of cognitive units keywords. Material collected in the dialects is analyzed and presented in the following sequence: the analysis of the concept mother, the subconcept Mother of God and derivatives with the roots -мат-, мам-, -нен-; the description of the concept father and secondary lexical items

with the roots -бат-, -тат-, -пап-, -от- (-нен'-, -д'ед'-); determination of the cognitive features of the concept parents and ways of their linguistic explication in the speakers' worldview of the Middle-upper-Dnieper and Hutsul dialects. The chosen research algorithm enabled representation of fragments of dialectal worldview, identifying common and distinctive features of dialectal worldviews in distant linguistic and cultural areas. Advances in research are based on the fact that this study proposes the analysis of concepts mother, father, and parents as fragments of the linguistic world-image of speakers in the Middle-upper-Dnieper and Hutsul dialects, the analysis of verbal means realization of the world picture in geographically distant dialect subcontinua, common and distinctive features of linguistic worldviews in different dialectal spaces for the first time. The empirical sources of the research include dialectal materials representing the Middle-upper-Dnieper and Hutsul dialects in particular, texts recorded by the author during 2020-2023 with a specially designed questionnaire, published dialect texts and dictionaries, linguistic atlases by other authors in the 20th - and first quarter of the 21st century, folklore and ethnographic sources compiled in the 19th -21st century. The following methods were used to solve the tasks set in the work: general scientific methods (analysis and synthesis, descriptive method, comparison, elements of quantitative analysis, modeling) and linguistic methods (the method of conceptual analysis, which involves modeling and describing concepts; textual (contextual) analysis, which allowed to find out the semantics of the analyzed lexical units; the method of component analysis for identifying the components of the semantic words' structure).

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- Дячук В.Р. Смыслові елементи концепту мати в похідних від іменників мати й неня в українських середньонаддніпрянських та гуцульських говірках. *Gwary Dziś. Poznań*, 2023. Vol. 16. S. 53-64.
- Дячук В.Р. Номінативне поле концепту батьки в мовній картині світу гуцулів. *Записки з українського мовознавства*. Одеса, 2023. Вип. 30. С. 242-253.
- Дячук В.Р. Репрезентація підконцепту Мати Божа в сучасних середньонаддніпрянських та гуцульських говірках. *Українська мова*. 2023. № 2 (86). С. 116-131.
- Дячук В.Р. Вербалізація концепту мати в середньонаддніпрянських та гуцульських говірках: спроба зіставлення. *Мовознавчий вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Черкаси, 2022. Вип. 32. С. 35-45.
- Дячук В.Р. Семантичний простір концепту як джерело інтерпретації його змісту. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. Київ, 2022. Вип. 1 (31). С. 12-16.

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези

Соціально-економічна спрямованість: соціально-економічна спрямованість роботи полягає у зміцненні родини, традиційних основ соціального укладу українців.

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Гриценко Павло Юхимович

2. Pavlo Hrytsenko

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут української мови Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 21569266

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Коць Тетяна Анатоліївна

2. Kots Tetiana

Кваліфікація: д. філол. н., с.н.с., 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут української мови Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 21569266

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кислюк Лариса Павлівна

2. Larysa Kysliuk

Кваліфікація: д. філол. н., старший науковий співробітник, 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут української мови Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 21569266

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 4, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Гороф'янюк Інна Валентинівна

2. Inna Horofianiuk

Кваліфікація: к.філол.н., доц., 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Код за ЄДРПОУ: 02125094

Місцезнаходження: вул. Острозького, буд. 32, Вінниця, Вінницький р-н., 21100, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Глуховцева Катерина Дмитрівна

2. Kateryna D. Hlukhovtseva

Кваліфікація: д.філол.н., професор, 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-5581-2204

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Державний заклад "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"

Код за ЄДРПОУ: 02125131

Місцезнаходження: вул. Генерала Ляскіна, 2, Лубни, Лубенський р-н., 37500, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Сюта Галина Мирославівна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Сюта Галина Мирославівна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Петрова Оксана Іванівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна